

EFICIENȚA MECANISMELOR DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI ÎN TIMPUL PANDEMIEI DE COVID-19: CAZUL OMBUDSMANULUI DIN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA

Ion BÎTCĂ, Mihai DOLTU,

Universitatea de Studii Europene din Moldova

Pandemia de COVID-19 a provocat importante restrângeri ale drepturilor fundamentale, punând la încercare instituțiile Ombudsman din România și Republica Moldova. Articolul analizează rolul Avocatului Poporului în apărarea drepturilor omului în perioada crizei sanitare. În România, instituția a beneficiat de prerogative constituționale solide, având capacitatea de a sesiza Curtea Constituțională, ceea ce i-a permis influențarea cadrului normativ și protejarea eficientă a drepturilor fundamentale. În Republica Moldova, Ombudsmanul a avut un rol preponderent consultativ, fără pârghii juridice directe. Studiul evidențiază diferențele de abordare, provocările întâmpinate și oferă recomandări pentru consolidarea rolului instituțiilor Ombudsman în situații de criză.

Cuvinte-cheie: Avocatul Poporului, Ombudsman, COVID-19, drepturile omului.

THE EFFECTIVENESS OF HUMAN RIGHTS PROTECTION MECHANISMS DURING THE COVID-19 PANDEMIC: THE CASE OF THE OMBUDSMAN IN ROMANIA AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The COVID-19 pandemic led to significant restrictions on fundamental rights, challenging the Ombudsman institutions in Romania and the Republic of Moldova. This article analyzes the role of the People's Advocate in safeguarding human rights during the health crisis. In Romania, the institution benefited from strong constitutional prerogatives, including the right to challenge legislation before the Constitutional Court, effectively influencing legal frameworks and protecting rights. In Moldova, the Ombudsman acted mainly as an advisory body, lacking direct legal enforcement mechanisms. The study highlights institutional differences, challenges encountered, and offers recommendations to strengthen the Ombudsman's role during crises.

Keywords: People's Advocate, Ombudsman, COVID-19, human rights.

Introducere

Pandemia de COVID-19, declanșată la finalul anului 2019 și extinsă la nivel global în 2020, a generat nu doar o criză sanitară fără precedent, ci și o provocare majoră pentru protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În multe state, măsurile de urgență adoptate pentru combaterea răspândirii virusului au presupus restrângeri severe ale unor drepturi, inclusiv libertatea de circulație, dreptul la viață privată, libertatea de întrunire sau accesul la educație și la sănătate. În acest context, instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului, în special cele ale Ombudsmanului (Avocatul Poporului), au fost chemate să joace un rol esențial de supraveghere și mediere între necesitățile statului și drepturile indivizilor.

Instituția Avocatului Poporului, consacrată în ambele state analizate – România și Republica Moldova – ca autoritate publică autonomă și independentă, are misiunea fundamentală de a apăra drepturile cetățenilor în raporturile lor cu autoritățile publice. Conform principiilor consacrate de Adunarea Generală a ONU și ale Rețelei Europene a Ombudsmanilor, aceste instituții trebuie să acționeze ca o „voce a celor fără voce”, mai ales în momente de criză când pericolul abuzurilor și al arbitrarului poate deveni mai pregnant [1].

Scopul prezentului articol este acela de a compara modul în care Avocatul Poporului din România și Ombudsmanul din Republica Moldova au reacționat și s-au implicat în protejarea drepturilor fundamentale pe perioada pandemiei de COVID-19, având ca repere principale cadrul normativ specific fiecărei țări, acțiunile întreprinse, precum și impactul acestora asupra respectării statului de drept. Analiza va evidenția

atât similitudinile, cât și diferențele de abordare instituțională, dar și provocările specifice întâmpinate de fiecare instituție în raport cu guvernul și cu alte autorități publice.

Instituția Avocatului Poporului din România, consacrată prin Constituția din 1991 (art. 58 – 60) și reglementată de Legea nr. 35/1997, este o autoritate publică autonomă, independentă de orice altă autoritate publică, raportând doar Parlamentului. Mandatul său include apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor în relația cu administrația publică și regiile autonome, supravegherea instituțiilor statului (justiție, poliție, armată, penitenciare), protecția drepturilor minorităților, persoanelor cu dizabilități, copiilor, pensionarilor și altor categorii vulnerabile. Intervențiile pot fi realizate din oficiu sau la sesizarea cetățenilor, indiferent de naționalitate, statut juridic, vârstă sau sex, oferindu-se acces chiar și persoanelor deținute sau cu atribuții militare. Avocatul Poporului dispune de instrumente juridice precum emiterea de rapoarte și recomandări, dar și sesizarea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității legilor sau ordonanțelor [2]. Deși recomandările sale nu sunt obligatorii, acestea au avut un impact considerabil, mai ales în perioada pandemiei de COVID-19.

În Republica Moldova, Ombudsmanul (Avocatul Poporului) a fost înființat prin Constituția din 1994 (art. 59) și reglementat de Legea nr. 52/2014. Este o instituție independentă cu rolul de promovare și protecție a drepturilor omului, însă spre deosebire de instituția similară din România, nu deține prerogativa de a sesiza Curtea Constituțională, având o influență predominant morală și consultativă. Ombudsmanul supraveghează respectarea drepturilor, promovează egalitatea și combaterea discriminării, inclusiv a celei structurale accentuate de pandemia COVID-19, recepționează plângeri, inițiază investigații proprii și emite recomandări autorităților, fără caracter juridic obligatoriu. În contextul pandemiei, deși a acționat activ, influența sa a fost limitată, multe dintre recomandările sale fiind ignorate sau tratate marginal de autoritățile politice.

Diferențele între cele două instituții sunt semnificative. În România, Avocatul Poporului are un grad ridicat de independență și putere juridică, inclusiv posibilitatea de a sesiza Curtea Constituțională, ceea ce a permis contestarea abuzurilor legale în timpul pandemiei. În schimb, Ombudsmanul din Republica Moldova dispune de un grad mai redus de influență, având doar capacitatea de a emite recomandări fără forță juridică executorie. Astfel, eficiența instituției românești a fost superioară în perioada pandemiei, datorită capacității sale de a produce efecte juridice concrete, pe când Ombudsmanul moldovean a avut un rol preponderent consultativ și de advocacy.

Cadrul legal și atribuțiile instituționale

România. Instituția Avocatului Poporului din România își are consacrarea constituțională în art. 58-60 din Constituția României, care o definește ca „autoritate publică autonomă și independentă față de orice altă autoritate publică” (Constituția României, art. 58 alin. 1). Conform acestui cadru, Avocatul Poporului are misiunea de a apăra drepturile și libertățile cetățenilor în raporturile lor cu autoritățile publice [3].

Reglementarea detaliată a organizării și funcționării instituției este prevăzută de Legea nr. 35/1997, republicată și modificată ulterior. Potrivit art. 13 din Lege, Avocatul Poporului poate efectua anchete, poate emite recomandări, poate sesiza autoritățile competente și, în cazuri de încălcare gravă a drepturilor fundamentale, poate sesiza direct Curtea Constituțională cu excepții de neconstituționalitate (Legea nr. 35/1997, art. 13).

O trăsătură distinctivă a instituției din România, evidențiată și de doctrina de specialitate, este prerogativa exclusivă de a sesiza Curtea Constituțională pentru controlul normelor infraconstituționale, o competență pe care alte Ombudsmanuri europene nu o dețin în aceeași formă. Astfel, Avocatul Poporului s-a consacrat ca un garant indirect al constituționalității, contribuind la delimitarea legalității măsurilor administrative [4, p. 112].

În plus, Avocatul Poporului exercită funcții în domeniul prevenirii torturii și tratamentelor inumane, acționând ca Mecanism Național de Prevenire a Torturii, conform aderării României la Protocolul Opțional la Convenția ONU împotriva Torturii prin Legea nr. 109/2009.

Republica Moldova. În Republica Moldova, instituția Ombudsmanului este reglementată prin Legea nr. 52/2014 privind Avocatul Poporului. Legea prevede că Avocatul Poporului contribuie la protecția drepturilor și libertăților persoanelor, investighează plângeri privind încălcări ale drepturilor fundamentale, emite rapoarte și recomandări și poate sesiza Curtea Constituțională [5, art. 24].

Spre deosebire de România, Ombudsmanul moldovean nu are competența de a formula excepții de neconstituționalitate în mod direct, ci poate doar să sesizeze autoritățile cu propuneri în acest sens. Această diferență structurală conferă instituției din Republica Moldova un rol mai degrabă consultativ decât sancționator.

Un alt element important reglementat de Legea nr. 52/2014 este instituirea Oficiului Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului, care funcționează ca entitate specializată în protecția și promovarea drepturilor copilului (art. 9). De asemenea, Avocatul Poporului din Moldova deține atribuții de Mecanism Național de Prevenire a Torturii, în conformitate cu Legea nr. 52/2014 și angajamentele internaționale asumate prin OPCAT. Literatura de specialitate subliniază faptul că, în ciuda unui cadru normativ relativ avansat, instituția moldoveană se confruntă cu provocări privind autonomia financiară, gradul de independență reală și lipsa unor mecanisme eficiente de implementare a recomandărilor [6].

Instituția Avocatului Poporului din Republica Moldova are, așadar, un rol esențial în arhitectura națională a protecției drepturilor omului, având un mandat extins, constituțional și legal, care îi asigură independența față de stat și guvern. În 2022, cu sprijinul Consiliului Europei, instituția a elaborat un program strategic pentru perioada 2023-2030, axat pe consolidarea unei abordări bazate pe drepturile omului. Acest program vizează integrarea standardelor internaționale în legislația și politicile publice moldovenești, educarea cetățenilor în privința drepturilor lor și oferirea de sprijin concret instituțiilor statului în realizarea obligațiilor privind prevenirea, protejarea și realizarea acestor drepturi. Ombudsmanul este responsabil nu doar de monitorizarea situației drepturilor omului și raportarea abaterilor, ci și de investigarea cazurilor de încălcare, oferirea de sprijin victimelor, promovarea accesului la justiție și susținerea educației în domeniu pentru prevenirea discriminării și violenței. Prin angajamentul său activ în cooperarea națională și internațională, instituția contribuie la ancorarea dezvoltării sociale și economice în valorile fundamentale ale drepturilor omului, prioritățile sale acoperind domenii precum sănătatea, educația, justiția, mediul, digitalizarea și egalitatea de gen. Astfel, Avocatul Poporului devine nu doar un apărător al drepturilor, ci și un actor cheie în modelarea unei societăți democratice incluzive și reziliente [7].

Acțiunile întreprinse în timpul pandemiei de cele două instituții pentru protejarea drepturilor omului

România. În România, pandemia de COVID-19 a determinat instituirea stării de urgență (16 martie – 15 mai 2020) și, ulterior, a stării de alertă, reglementate de Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și al stării de urgență. În această perioadă, Avocatul Poporului a avut o activitate remarcabilă în monitorizarea și controlul legalității actelor normative emise de autorități.

Una dintre cele mai importante acțiuni a fost sesizarea Curții Constituționale prin excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor OUG nr. 1/1999, pe motiv că reglementarea restrângerii drepturilor fundamentale prin ordonanțe militare, fără intervenția Parlamentului, era contrară prevederilor art. 53 din Constituție. Curtea Constituțională a admis excepția prin Decizia nr. 152/2020, stabilind că restrângerea drepturilor trebuie realizată prin lege, nu prin acte administrative ale executivului [8].

În plus, Avocatul Poporului a emis un Raport special privind respectarea drepturilor omului în contextul pandemiei COVID-19 [9], care a evidențiat probleme precum:

- lipsa de claritate și previzibilitate a actelor normative emise în regim de urgență;
- încălcarea drepturilor persoanelor aflate în carantină instituționalizată;
- deficiențe în informarea corectă și completă a populației.

Instituția a desfășurat activități de monitorizare în centrele de carantină și în unitățile medicale, acționând ca Mecanism Național de Prevenire a Torturii (MNP), pentru a preveni tratamentele inumane sau degradante. De asemenea, a emis numeroase recomandări autorităților locale și centrale privind asigurarea respectării drepturilor persoanelor vulnerabile.

Literatura de specialitate apreciază activitatea Avocatului Poporului din România ca fiind una dintre cele mai consistente din regiune în timpul crizei COVID-19, datorită prerogativei sale constituționale unice de a declanșa controlul de constituționalitate.

Republica Moldova. Pandemia de COVID-19 a generat în Republica Moldova un cadru juridic de excepție care a amenințat în mod semnificativ respectarea drepturilor omului și a statului de drept. Instituirea stării de urgență constituțională în martie 2020 a oferit autorităților – în special Comisiei pentru Situații Excepționale – puteri largi și prost delimitate, inclusiv o formulare vagă a atribuțiilor („alte puteri necesare”), ceea ce a generat temeri privind încălcarea principiului separației puterilor în stat și a securității juridice. Deși Curtea Constituțională a limitat competențele legislative și judiciare ale executivului, a eșuat în a consolida dreptul cetățenilor la legi clare și previzibile, admitând o flexibilitate juridică incompatibilă cu caracterul absolut al principiului securității juridice. În paralel, s-au manifestat riscuri acute de corupție, în special în domeniul achizițiilor publice de echipamente și medicamente. Sistemele transparente de licitație electronică au fost înlocuite cu negocieri directe, fără concurență și fără mecanisme de contestație deschise, ceea ce a condus la tranzacții dubioase, inclusiv achiziții la prețuri umflate. Practici precum trimiterea ofertelor prin e-mail au eliminat garanțiile de transparență, iar tentativele societății civile de a corecta aceste derapaje au întâmpinat rezistență instituțională.

Un alt aspect problematic a fost aplicarea disproporționată a sancțiunilor. Amenzile foarte mari aplicate pentru încălcarea măsurilor antiepidemice – în unele cazuri echivalente cu mai multe luni sau ani de venituri – au afectat grav cetățenii vulnerabili, fiind percepute mai degrabă ca mijloc de generare de venit bugetar decât ca măsură sanitară. Termenul de contestație redus arbitrar la 48 de ore, fără o comunicare publică eficientă, a restrâns accesul real la justiție. De asemenea, lipsa de claritate a normelor privind sarcina probei a condus la practici judiciare inconsistente. Abia ulterior, Curtea Constituțională a corectat parțial aceste derapaje, declarând ilegale amenzile excesive și stabilind că sarcina probei revine autorităților. Nu în ultimul rând, dreptul la informație a fost grav afectat. Accesul la date publice a fost îngreunat prin extinderea termenului de răspuns la solicitări și blocarea unor site-uri, iar Consiliul Audiovizualului a impus televiziunilor să reflecte doar poziția oficială a guvernului, afectând grav pluralismul media. Deciziile autorităților nu au fost însoțite de justificări clare sau explicații accesibile pentru public, ceea ce a generat confuzie, incertitudine juridică și aplicare inegală a reglementărilor. Deși unele măsuri aveau un scop legitim în contextul crizei, lipsa de transparență, de proporționalitate și de comunicare adecvată a subminat grav încrederea în instituțiile statului și a expus drepturile fundamentale la abuzuri structurale [10].

În Republica Moldova, activitatea Ombudsmanului s-a desfășurat în contextul instituirii stării de urgență de către Parlament, prin Hotărârea nr. 55 din 17 martie 2020, valabilă până la 15 mai 2020. Deși, instituția moldovenească nu deține prerogativa sesizării directe a Curții Constituționale cu excepții de neconstituționalitate, Avocatul Poporului a jucat un rol activ în documentarea situației drepturilor omului și în emiterea de recomandări [11].

Conform Raportului anual privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2020, principalele preocupări ale instituției au fost:

- garantarea accesului echitabil la serviciile medicale;
- prevenirea abuzurilor în centrele de detenție și în locurile de carantină;
- protecția grupurilor vulnerabile, inclusiv a persoanelor vârstnice și a minorilor;
- solicitarea de transparență decizională din partea autorităților centrale și locale.

Ombudsmanul moldovean a monitorizat peste 60 de instituții de detenție și centre de carantină, documentând condițiile de trai și accesul la îngrijiri medicale adecvate. Instituția a emis peste 50 de recomandări adresate Guvernului, Ministerului Sănătății și altor autorități, solicitând inclusiv revizuirea cadrului normativ privind măsurile de carantină și izolarea persoanelor.

Cu toate acestea, literatura de specialitate subliniază limitările structurale ale Ombudsmanului moldovean, în special în ceea ce privește implementarea recomandărilor sale și lipsa unor pârghii efective de constrângere juridică.

Comparativ, Avocatul Poporului din România s-a remarcat printr-un activism juridic susținut, datorat competențelor extinse oferite de legislația națională. În schimb, Ombudsmanul din Republica Moldova a acționat mai mult prin mecanisme de monitorizare și recomandare, cu un impact direct mai redus, dar cu o activitate constantă și valoroasă de documentare și sensibilizare.

Limitări și constrângeri instituționale în timpul pandemiei

Deși, instituțiile Ombudsman din România și Republica Moldova au avut un rol esențial în apărarea drepturilor fundamentale pe durata pandemiei de COVID-19, ambele s-au confruntat cu multiple limitări instituționale și externe.

În România, Avocatul Poporului a beneficiat de o poziție constituțională solidă (Constituția României, art. 58-60), însă accesul restrâns la informații oficiale în timp real, în special la debutul crizei, a îngreunat monitorizarea efectivă a măsurilor de carantină. Ambiguitatea legislativă generată de ordonanțele militare și de urgență a transformat instituția într-un apărător post-factum, intervenind doar după încălcarea drepturilor. De asemenea, sesizarea Curții Constituționale a atras critici politice și mediatice, iar restricțiile de circulație au afectat capacitatea de monitorizare a centrelor de carantină, în ciuda rolului activ asumat prin Mecanismul Național de Prevenire a Torturii.

În Republica Moldova, Ombudsmanul s-a confruntat cu limitări structurale mai severe. Lipsa competenței de a sesiza Curtea Constituțională cu excepții de neconstituționalitate (Legea nr. 52/2014, art. 24), resursele financiare și umane insuficiente, precum și gradul redus de implementare a recomandărilor (35% conform Raportului Anual 2020) au diminuat semnificativ impactul instituției. Mai mult, unele autorități au tergiversat sau au refuzat transmiterea informațiilor, în timp ce lipsa unui mecanism coercitiv a redus rolul Ombudsmanului la unul predominant moral [12].

Astfel, în timp ce Avocatul Poporului din România a reușit să influențeze cadrul normativ și să obțină decizii favorabile la Curtea Constituțională, Ombudsmanul moldovean a rămas ancorat într-un model de „watchdog” consultativ, cu efecte juridice limitate.

Un exemplu ilustrativ al diferențelor instituționale analizate îl constituie regimul carantinei instituționalizate în perioada pandemiei COVID-19. În România, această măsură a fost inițial reglementată prin Ordonanța de Urgență nr. 1/1999 și ulterior prin Legea nr. 136/18 iulie 2020, în contextul criticilor privind lipsa unor garanții procedurale și constituționale [13].

Primele măsuri au fost adoptate la 1 februarie 2020, imediat după declararea pandemiei, și au vizat carantinarea și cazarea persoanelor care intrau în România din zone afectate, pentru o perioadă de 14 zile, în locații stabilite de autoritățile locale. Costurile aferente (cazare, produse de igienă, hrană, salubritate etc.) au fost suportate din bugetul de stat. Institutul Național de Sănătate Publică a elaborat materiale informative pentru persoanele în carantină și izolare la domiciliu, precum și ghiduri metodologice pentru personalul medical. De asemenea, a fost instituită o linie telefonică gratuită pentru informare suplimentară privind noua boală infecțioasă. Primul caz confirmat de COVID-19 a fost raportat pe 4 martie 2020, iar măsurile adoptate la acel moment au inclus izolarea pacientului pozitiv până la obținerea a două teste negative, izolarea contactilor și efectuarea testelor PCR. Pentru creșterea rezilienței populației, autoritățile au oferit inițial carantină gratuită în spații special amenajate, cu asigurarea hranei și a unor produse de igienă personală, iar ulterior a fost permisă carantina la domiciliul ales. În ambele cazuri, persoanele angajate au beneficiat de concediu plătit pe durata carantinei. Au existat trei forme de carantină de 14 zile: la reședința aleasă de persoana în cauză, într-un spațiu desemnat de autorități, fără testare COVID-19 sau într-un spațiu oferit gratuit de autorități, cu test COVID-19 în ziua a 2-a și retestare în ziua a 12-a.

Avocatul Poporului a sesizat Curtea Constituțională, care prin Decizia nr. 152/2020 a declarat neconstituțională restrângerea drepturilor fundamentale prin acte administrative. Intervențiile instituției au condus la reforme legislative, la crearea unui mecanism de contestare judiciară a carantinei și la îmbunătățirea condițiilor în centrele de izolare, în urma activităților de monitorizare derulate prin Mecanismul Național de Prevenire a Torturii.

În Republica Moldova, carantina a fost instituită prin acte ale Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică, în absența unor prevederi legale explicite și a unor garanții de control jurisdicțional. Ombudsmanul moldovean a monitorizat centrele de carantină și a emis recomandări privind condițiile precare de izolare, tratamentul grupurilor vulnerabile și lipsa de transparență administrativă. Cu toate acestea, eficiența instituțională a fost limitată de lipsa prerogativei de sesizare a Curții Constituționale și de rata scăzută de implementare a recomandărilor (sub 35% conform Raportului anual 2020).

Comparația relevă că în timp ce România a beneficiat de un Ombudsman cu prerogative constituționale

semnificative și impact juridic concret, Republica Moldova a menținut un model preponderent consultativ, cu efecte practice limitate asupra respectării drepturilor fundamentale în regimul carantinei.

Concluzii

Analiza comparativă a acțiunilor Avocatului Poporului din România și a Ombudsmanului din Republica Moldova în timpul pandemiei de COVID-19 scoate în evidență rolul esențial pe care aceste instituții l-au avut în protecția drepturilor fundamentale, dar și limitele structurale și instituționale cu care s-au confruntat [14].

În România, Avocatul Poporului a valorificat prerogativele sale constituționale și legale, exercitând controlul constituționalității și influențând în mod direct cadrul normativ. Activitatea sa proactivă în monitorizarea centrelor de carantină și protecția grupurilor vulnerabile a fost remarcabilă, în ciuda provocărilor legate de accesul la informații, ambiguitatea legislativă și presiunile externe.

Prin contrast, Ombudsmanul din Republica Moldova, deși activ în documentarea abuzurilor și emiterea de recomandări, a avut un impact juridic redus. Lipsa competenței de sesizare directă a Curții Constituționale, gradul scăzut de implementare a recomandărilor și resursele limitate au transformat instituția într-un actor preponderent consultativ.

Pe baza acestei analize, considerăm că este necesar ca în ambele state să se adopte măsuri de consolidare a rolului și eficienței Ombudsmanului. În România, este necesară asigurarea unui acces mai prompt la informațiile autorităților publice și clarificarea procedurilor legate de exercitarea competențelor în situații de urgență. În Republica Moldova, se impune revizuirea cadrului legislativ pentru a acorda Ombudsmanului atribuții sporite, inclusiv posibilitatea sesizării Curții Constituționale, precum și creșterea resurselor instituționale pentru îndeplinirea eficientă a mandatului său.

Experiența pandemiei a demonstrat importanța existenței unor instituții Ombudsman puternice și independente, capabile să acționeze rapid și eficient pentru apărarea drepturilor omului în situații de criză. Consolidarea acestor instituții reprezintă nu doar o cerință națională, ci și o obligație asumată la nivel internațional, în conformitate cu Principiile de la Veneția privind protecția și promovarea instituției Ombudsmanului.

Referințe bibliografice:

1. MURARU, I. *Avocatul Poporului. Instituție de tip ombudsman*. București: Ed. All Beck, 2004. 208 p., ISBN: 973-655-620-4.
2. BRÂNZAN, C. *Avocatul Poporului: o instituție la dispoziția cetățeanului*. București: Editura Juridică, 2001. 428 p., ISBN 973-85197-2-1.
3. Constituția României. Disponibil: <https://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>. [accesat 10.02.2023].
4. MURARU, I., TĂNĂSESCU, S. E. *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II. București: Editura C.H. Beck, 2018. 344 p., ISBN: 978-606-18-1428-2.
5. LEGE Nr. 52 din 03-04-2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul). Publicat: 09-05-2014 în Monitorul Oficial Nr. 110-114 art. 278. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141519&lang=ro [accesat 10.02.2023].
6. COJOCARU, V. Evoluția și rolul instituției avocatului poporului (ombudsman) în Republica Moldova. În: *Constituția Republicii Moldova la 30 de ani și integrarea europeană: Materialele Conferinței Naționale Aniversare Practico-Științifice cu participare Internațională*, 29 iulie 2024, Chișinău. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2024, pp. 31-37. 2024. Disponibil: https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/217957 [accesat 11.02.2023].
7. WHITMAN, Darrell L. “A test of our values”: The Moldovan experience with COVID-19, *Journal of Global Faultlines*, Vol. 7, No. 1 (June-August 2020), pp. 91-95. Disponibil: <https://www.scienceopen.com/hosted-document?doi=10.13169/jglobfaul.7.1.0091>. [accesat 11.02.2023].
8. Curtea Constituțională a României. Decizia nr. 152/2020 publicată în Monitorul Oficial nr. 387 din 13 mai 2020. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/225555>. [accesat 11.02.2023].
9. Avocatul Poporului. Raport special privind respectarea drepturilor omului în contextul pandemiei COVID-19, 2020. Disponibil: https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/09/raport_special_2020_3-1.pdf. [accesat 11.02.2023].

10. MÎRZA, R. "The Rule of Law in Moldova's Age of COVID-19." *Justice First* 1 (2021): 2021-01. Disponibil: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-01/Rule-of-Law-in-Moldova%27s-Age-of-COVID-19_Eng.pdf [accesat 11.02.2023].
11. Avocatul Poporului al Republicii Moldova. Raport anual privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2020. Chișinău, 2021. Disponibil: <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/10/raport-privind-respectarea-drepturilor-si-libertatilor-omului-in-republica-moldova-in-anul-2020.pdf> [accesat 13.02.2023].
12. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Principles on the protection and promotion of the ombudsman institution ("the venice principles"). Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)005-e) [accesat 13.02.2023].
13. Legea nr. 136 din 18 iulie 2020 privind instituirea unor măsuri în domeniul sănătății publice în situații de risc epidemiologic și biologic, emitent Parlamentul României, publicată în Monitorul Oficial nr. 884 din 28 septembrie 2020.
14. NENSSY, G. H., CIRNATU, D., NILIMA, R. K., et al. Evaluation of Non-Pharmacological Measures Implemented in the Management of the COVID-19 Pandemic in Romania. *Healthcare* 10, no. 9 (2022): 1756. doi:<https://doi.org/10.3390/healthcare10091756>. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/evaluation-non-pharmacological-measures/docview/2716538781/se-2>. [accesat 10.02.2023].

Date despre autori:

Ion BÎTCĂ, conferențiar universitar dr., Facultatea de Drept, Universitatea de Studii Europene din Moldova.

ORCID: 0000-0001-8479-479X

E-mail: ionbitcapantelimon@yahoo.es

Mihai DOLTU, doctorand, Școala Doctorală „Științe Juridice și Relații Internaționale”, Universitatea de Studii Europene din Moldova.

ORCID: 0009-0005-3541-6887

E-mail: mihai_doltu@yahoo.com

Prezentat: 08.09.2025